

רגע, זה מסתדר?

10 שאלות ותשובות על השפעה פסולה ומידע כוזב בבחירות

1 איפה אפשר לבדוק מידע רשמי ואמין על הליך הבחירות?

מידע רשמי על הליך הבחירות לכנסת – ובכלל זה מועד הבחירות, שעות ההצבעה, אופן ההצבעה, אירועים חריגים הנוגעים לניהול הבחירות, ספירת הקולות והתוצאות – בודקים ומאמתים מול הערוצים הרשמיים של ועדת הבחירות המרכזית. מידע אישי על זכאות להצבעה ומקום הקלפי ניתן לבדוק בשירותים הרשמיים של משרד הפנים.

כל מידע בנושאים אלה שהתקבל ממקור אחר, גם אם הוא נראה רשמי, יש לאמת מול המקור הרשמי הרלוונטי.

2 אילו שאלות כדאי לשאול כשנתקלים בתוכן שמעורר חשד?

ברשת אנחנו נחשפים לכמות גדולה של מידע, אבל לא כל מידע שמגיע אלינו הוא נכון, מלא או מוצג בהקשרו. לכן חשוב לבחון מידע באופן מודע וביקורתי – לא לחשוך בכל דבר, אבל כן לדעת מתי לעצור, לשאול ולבדוק. לפני שמאמינים, משתפים או פועלים, כדאי לשאול שלוש שאלות:

- מי עומד מאחורי זה?** האם אפשר לזהות את המקור ולאמת שהוא אמיתי? האם ניתן להגיע לפרסום המקורי? גם כשאנו תוכן מופיע בחשבונות רבים, כדאי לבדוק אם מדובר במקורות עצמאיים או שכולם מסתמכים על אותו מקור.
- מה ההקשר?** מתי והיכן פורסם התוכן? האם מוצגת התמונה המלאה, או שמדובר בקטע שנחתך, נערך או הוצא מהקשרו? האם ייתכן שתוכן ישן מוצג כאילו התרחש עכשיו?
- מה מבקשים ממני לעשות?** האם התוכן מנסה לעורר בי רגש חזק ולדחוף אותי לשתף או לפעול במהירות, לפני שבדקתי?

אם התשובה לאחת השאלות מעוררת ספק, חשוב לעצור ולאמת את המידע לפני שמשתפים או פועלים.

3 מה כדאי לעשות כשלא מצליחים לאמת את המידע?

לא כל תוכן ניתן לאמת באופן מיידי. אם לא הצלחתם לזהות את המקור, להבין את ההקשר או למצוא אישור ממקורות אמנים שאינם מסתמכים כולם על זה, אין פירוש הדבר בהכרח שהמידע כוזב – אך מומלץ להימנע משיתוף עד לבירור נוסף. תוכן סנסציוני, שמעורר רגש עז או דוחף לפעולה מהירה, הוא סימן אזהרה – לא הוכחה לכך שמדובר בהטעה או בהשפעה פסולה. במקרים כאלה חשוב במיוחד לעצור ולבדוק. נסו להגיע לפרסום המקורי, לבדוק מתי והיכן פורסם ולחפש דיווחים נוספים שאינם מסתמכים כולם על אותו מקור. כשמדובר במידע על הליך הבחירות עצמו, יש לאמת אותו רק מול הערוצים הרשמיים של ועדת הבחירות המרכזית. אם שיתפתם תוכן שהתברר לאחר מכן ככוזב או מטעה, מומלץ למחוק או לתקן את הפרסום, ובמידת האפשר לעדכן את מי ששיתפתם איתם את המידע.

4 כיצד מדווחים על מידע כוזב או מטעה הנוגע להליך הבחירות?

אם נתקלתם במידע שעלול להטעות את הציבור בנוגע למועד הבחירות, מקום הקלפי, זכאות להצבעה, שעות ההצבעה, אופן ההצבעה, ספירת הקולות או התוצאות – או בתוכן המתחזה לפרסום רשמי של ועדת הבחירות – ניתן לדווח עליו למוקד הוועדה בטלפון: **074-7655565** או דרך [הטופס המקוון לפניות הציבור של ועדת הבחירות המרכזית](#).

בדיווח על תוכן ברשת, מומלץ לצרף ככל האפשר פרטים שיאפשרו טיפול מהיר: קישור לתוכן, צילום מסך, שם החשבון או הערוץ שבו פורסם ומועד הפרסום. לפני שמשתפים את התוכן בפומבי כדי להזהיר אחרים, כדאי לשקול אם השיתוף נחוץ, שכן הוא עלול דווקא להרחיב את תפוצת המידע המטעה.

חשוב לדעת: הפנייה לוועדה מיועדת למידע הנוגע ישירות להליך הבחירות ולתקינותו, ולא לבירור טענות או מחלוקות בשיח הפוליטי.

5 מה עושים כשעולה חשד להשפעה פסולה הקשורה לבחירות, אך אינה נוגעת ישירות להליך הבחירות?

כאשר התוכן אינו עוסק ישירות בהליך הבחירות עצמו, דרך הדיווח תלויה באופיו:

- על תוכן כוזב או מטעה, חשבון מתחזה או התנהגות לא אותנטית מתואמת ברשת חברתית ניתן לדווח לפלטפורמה, בהתאם לאפשרויות הדיווח ולמדיניות שלה.
 - אם התוכן מעלה חשד לעבירה פלילית – למשל הסתה לאלימות, איום או התחזות שנועדה להונות – אפשר להגיש תלונה למשטרת ישראל.
 - כאשר עולה חשד להפרה של דיני תעמולת הבחירות, ניתן לבחון הגשת בקשה או עתירה ליושב ראש ועדת הבחירות המרכזית, בהתאם להוראות הדין ולמידע העדכני המפורסם באתר הוועדה. לפתיחת בקשה במערכת המקוונת [לחצו כאן](#).
- יודגש כי תוכן כוזב או מטעה כשלעצמו אינו בהכרח עבירה.

6 איך אפשר לבדוק אם תמונה, סרטון או קול נוצרו או שונו באמצעות בינה מלאכותית או באמצעים דיגיטליים – ואם הם מתעדים אירוע אמיתי?

תוכן סינתטי הוא טקסט, תמונה, קטע קול או סרטון שנוצרו במלואם או בחלקם באמצעות בינה מלאכותית. תוכן כזה משמש כיום למגוון מטרות, רובן לגיטימיות, ועצם השימוש בו אינו מעיד בהכרח על הטעיה.

דיפ־פייק הוא תוכן חזותי או קולי שנוצר או שונה באמצעות בינה מלאכותית ויוצר מצג משכנע אך כוזב, כאילו אדם אמר או עשה דבר שלא התרחש או כאילו אירוע תועד במציאות. הוא עלול להטעות כאשר הוא מוצג כתיעוד אמיתי ללא גילוי ברור.

בחוק הישראלי נקבע מונח קרוב אך לא זהה – **"נחזות עמוקה"**: תוכן חזותי או קולי העשוי להיחזות כתיעוד מקורי, אף שנוצר באמצעי דיגיטלי או נערך באמצעותו באופן ששינה אותו שינוי מהותי. ההגדרה המשפטית אינה מוגבלת לבינה מלאכותית ואינה תלויה בכוונה להטעות. כאשר תעמולת בחירות היא "נחזות עמוקה", חובה לצרף לה גילוי ברור ובולט כי התוכן לא תועד במקור.

לא תמיד אפשר לזהות תוכן כזה רק לפי מראהו או צלילו. עיוותים, תנועות לא טבעיות או חוסר התאמה בין הקול לתנועות השפתיים עשויים לעורר חשד, אך אינם הוכחה. גם כלי זיהוי עלולים לטעות.

כדי לבדוק, נסו להגיע לפרסום המקורי, לברר מי פרסם אותו ומתי ולחפש תיעוד במקורות אמינים נוספים. סימון אינו מוכיח שהתוכן כוזב, והיעדר סימון אינו מוכיח שהוא אמיתי. אל תסתמכו על סימן אחד או על כלי בדיקה יחיד.

7 האם אפשר לסמוך על מידע שמספקים כלי בינה מלאכותית?

כלי בינה מלאכותית יכולים לעזור לאתר ולהנגיש מידע, להבין נושאים מורכבים, להשוות בין עמדות ולנסח שאלות שכדאי לבדוק. עם זאת, הם אינם מקור מוסמך, ואין להניח שתשובותיהם מדויקות, מלאות או ניטרליות. הם עלולים להציג מידע שגוי, חלקי או לא עדכני, ותשובותיהם עשויות להיות מושפעות מהנתונים שעליהם אומנו, מאופן ניסוח השאלה ומהמקורות שאליהם הן מפנות. בקשו מהכלי לצרף מקורות, פתחו אותם ובדקו שהם קיימים, עדכניים ואכן תומכים בתשובה.

אפשר להיעזר בכלי בינה מלאכותית כדי ללמוד, לחקור ולהשוות – אבל לא כדי שיחליטו במקומכם. כלי בינה מלאכותית יכולים לעזור לכם להגיע למידע; את ההחלטה והבחירה אתם עושים בעצמכם. הקול שלכם הוא רק שלכם!

ובכל מקרה, מידע על הליך הבחירות עצמו בודקים ומאמתים רק באתר ועדת הבחירות המרכזית ובחשבונותיה הרשמיים.

8 אילו סימנים עשויים לעורר חשד לחשבון מתחזה, חשבון בזויה או להתנהגות לא אותנטית מתואמת ברשת?

חשוב להבחין בין כמה תופעות:

חשבון מתחזה מציג את עצמו כאדם או כגוף מסוים שאינו עומד מאחוריו בפועל. במקרה כזה, בדקו אם החשבון מקושר לאתר רשמי, והשוו את שם המשתמש והכתובת לחשבון הרשמי. לפעמים אות, ספרה או סימן קטן הם כל ההבדל.

חשבון בזויה בדויה (Sockpuppet) לא בהכרח מתחזה לאדם מסוים. הוא מציג זהות בדויה ונועד להיראות כמשתמש עצמאי, בעוד שבפועל הוא מופעל על ידי אדם או גוף המסתירים את הקשר אליו.

כדי לבחון חשבון כזה, בדקו:

- האם הפרטים והיסטוריית הפעילות בחשבון מתיישבים זה עם זה?

- האם תמונת הפרופיל מופיעה במקומות אחרים תחת שמות שונים?
- האם החשבון מקיים שיחות מגוונות לאורך זמן, או בעיקר מפיץ מסרים חוזרים בנושא אחד?
- האם חל שינוי חד בשם, בשפה, בסגנון או בנושא הפעילות?
- האם מדובר בחשבון שמפרסם בקצב חריג או פועל כמעט ללא הפסקה?
- האם העוקבים, התגובות והקשרים שלו נראים אמניים ומגוונים?

התנהגות לא אותנטית מתואמת (CIB) נבחנת לפי דפוס הפעולה המשותף של כמה חשבונות: האם הם מפרסמים שוב ושוב את אותם מסרים, תמונות או קישורים, באותו ניסוח ובסמיכות זמנים חריגה? האם הם מגיבים זה לזה ומגיבים זה את זה באופן שיטתי? דפוס כזה עשוי ליצור מצג כאילו אנשים רבים ובלתי תלויים תומכים במסר מסוים, אף שמאחוריהם עומד גורם אחד או מהלך מתואם.

אף אחד מהסימנים האלה אינו הוכחה בפני עצמו. גם חשבון אמיתי יכול להיות חדש, אנונימי או פעיל מאוד. חשוב לחפש הצטברות של סימנים, ולנסות לאמת את הפרטים במקורות נוספים.

ככל שעולה חשד, הימנעו מהפצה נוספת, שמרו קישור וצילום מסך ודווחו לפלטפורמה.

9 מהן השפעה פסולה והשפעה זדונית זרה?

השפעה פסולה – פעילות מכוונת המבקשת לעצב, להטות או לשבש את השיח הציבורי באמצעים מניפולטיביים, מוסווים או מטעים, באופן העלול לפגוע ביכולתו של הציבור לגבש עמדה חופשית ומידועת.

ניסיון להשפיע על דעות ועמדות הוא חלק טבעי ולגיטימי מהשיח הדמוקרטי. ביקורת, שכנוע פוליטי או הצגת עמדה – גם כשהם חריפים – אינם כשלעצמם השפעה פסולה.

השפעה פסולה יכולה להתבטא, למשל, בהסתרת הגורם שמאחורי המסר, בהתחזות, בהצגת מידע אמיתי מחוץ להקשרו, בפרסום מוסווה או ביצירת מצג כוזב כאילו רבים תומכים במסר מסוים. הדגש הוא על הדרך שבה מנסים להשפיע – לא על העמדה הפוליטית או על עצם הניסיון לשכנע.

השפעה זדונית זרה, או בקיצור השפעה זרה, היא מאמץ מכוון ומתואם של גורם זר – מדינתי או לא־מדינתי – במישרין או באמצעות שלוחים, לעצב את דעת הקהל, את השיח הציבורי או את הבחירות בישראל לשם קידום יעדיו, תוך הסתרת המקור, הזיקה או המימון הזר ושימוש באמצעים חשאיים, מניפולטיביים או מטעים.

מטרותיה עשויות להיות הטיית הבחירות או שיבושן, העמקת שסעים וקוטב, ערעור האמון במוסדות המדינה או פגיעה ביכולת הציבור לקבל החלטה חופשית ומידועת.

חשוב לציין כי לא כל ניסיון של גורם זר להשפיע הוא פסול. פעילות גלויה ושקופה, כמו דיפלומטיה או הצגת עמדה פומבית, יכולה להיות לגיטימית. הקו נחצה כאשר הפעילות נעשית באופן חשאי, מטעה או מניפולטיבי – ולא מעצם העובדה שמדובר בגורם זר.

10 האם השפעה פסולה יכולה להשפיע?

כן, גם אם לא תמיד אפשר למדוד עד כמה היא שינתה עמדות או הצבעה בפועל. לצד זאת, קל יותר לראות כיצד פעילות דיגיטלית משנה את סביבת המידע – אילו מסרים זוכים לחשיפה, מה נראה פופולרי ומה מניע אנשים להגיב או לפעול.

המקרה של הבחירות לנשיאות רומניה ב-2024 ממחיש זאת היטב. קאלין ג'ורג'סקו, מועמד עצמאי שהיה עד סמוך לבחירות בשולי המרוץ, הגיע במפתיע למקום הראשון בסיבוב הראשון. לאחר מכן נחשפה פעילות דיגיטלית רחבה ומתואמת לקידומו, שכללה רשתות חשבונות, תיאום בין פעילים, שימוש במשפיענים ומימון שלא דווח בשקיפות, לצד חשדות למעורבות זרה. בית המשפט החוקתי קבע כי נפגעו השוויון בין המועמדים וחופש הבחירה, ביטל את הבחירות והורה לקיימן מחדש. עם זאת, לא ניתן לקבוע כמה מצביעים שינו את דעתם בעקבות הפעילות, וגם לא הוכח שהמועמד ידע על כולה.

השפעה פסולה אינה נמדדת רק בשאלה אם גרמה למישהו להצביע אחרת. היא יכולה לפגוע גם בהוגנות התחרות, באמון הציבור וביכולת לקבל החלטה חופשית ומידועת.